

ISSN 2616-7174

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of the L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

ЖУРНАЛИСТИКА сериясы

JOURNALISM Series

Серия **ЖУРНАЛИСТИКА**

№1 (122) / 2018

1995 жылдан бастап шығады

Founded in 1995

Издается с 1995 года

Жылына 4 рет шығады

Published 4 times a year

Выходит 4 раза в год

Астана, 2018

Astana, 2018

Бас редакторы **Қайрат Сак**

филология ғылымдарының кандидаты, профессор (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Аймұханбет Есдәулетов** *ф.ғ.канд., доцент (Қазақстан)*

Бас редактордың орынбасары **Гүлнар Кендірбай** *PhD (АҚШ)*

Редакция алқасы

Алдабергенов Қырықбай	Т. ғ. д., проф. (Қазақстан)
Асанов Қойлыбай	Ф. ғ. д., проф. (Қазақстан)
Әбдіманов Өмірхан	Ф. ғ. д., проф. (Қазақстан)
Әбішева Вера	Ф. ғ. д., проф. (Қазақстан)
Бейсенқұлов Аязби	Ф. ғ. к., доцент (Қазақстан)
Браун Михаил	PhD, проф. (АҚШ)
Дзялошинский Иосиф	Ф. ғ. д., проф. (Ресей)
Жақып Бауыржан	Ф. ғ. д., проф. (Қазақстан)
Жүсіпова Алматый	Ф. ғ. к., доцент (Қазақстан)
Ирназаров Кудрат	Т. ғ. д., проф. (Өзбекстан)
Корконосенко Сергей	С. ғ. д., проф. (Ресей)
Қара Әбдіуақап	Т. ғ. д., проф. (Түркия)
Қозыбаев Сағымбай	Т. ғ. д., проф. (Қазақстан)
Лебедева Татьяна	Ф. ғ. д., проф. (Франция)
Нұртазина Роза	С. ғ. д., проф. (Қазақстан)
Омашев Намазалы	Ф. ғ. д., проф. (Қазақстан)
Ризун Владимир	Ф. ғ. д. проф. (Украина)
Саид Агил бин Шех	PhD, проф. (Малайзия)
Саудбай Мадияр	PhD, проф. (Қазақстан)
Сердәлі Бекжігіт	Ф. ғ. к., доцент (Қазақстан)
Тахан Серік	Т. ғ. д., проф. (Қазақстан)
Тоқтағазин Мұратбек	Ф. ғ. к., доцент (Қазақстан)
Халилов Әбдіғани	PhD, проф. (Қырғызстан)
Ченгел Хулия	PhD, проф. (Түркия)
Шайхитдинова Светлана	Филос. ғ. д., проф. (Ресей)
Шалахметов Ғаділбек	Халықаралық Еуразиялық телевидение және радио академиясының академигі (Қазақстан)
Шестеркина Людмила	Ф. ғ. д., проф. (Ресей)
Шульцман Петр	өнертану ғ. к., доцент (Қазақстан)

Жауапты редактор, компьютерде беттеген: Илияс Құрманғалиев

Жауапты хатшы: Гүлжазира Ертасова

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қ.Сәтпаев к-сі, 2, 408 б.

Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31413) E-mail: vest_journalism@enu.kz

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы. ЖУРНАЛИСТИКА сериясы

Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК.

ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27. 03. 2018 ж. №16995-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.

Мерзімділігі: жылына 4 рет. Тиражы: 25 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 13/1, тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief **Kairat Sak**
Candidate of Philology, Professor (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Aitmukhanbet Yesdauletov** *Candidate of Philology, Associate Professor (Kazakhstan)*
Deputy Editor-in-Chief **Gulnar Kendirbai** *PhD, Professor (USA)*

Editorial board

Aldabergenov Kyrykbai	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Asanov Koilybay	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Abdimanov Omirkhan	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Abisheva Vera	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Beisenkulov Ayazbi	Candidate of Philology, Assoc. Prof. (Kazakhstan)
Brown Michael	PhD, Prof. (USA)
Dzyaloshinski Iosif	Doctor of Philology, Prof. (Russia)
Jakyp Baurjan	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhussupova Almatay	Candidate of Philology, Assoc. Prof. (Kazakhstan)
Irnazarov Kudrat	Candidate of Philology, Assoc. Prof. (Uzbekistan)
Korkonosenko Sergei	Doctor of Political Sciences, Prof. (Russia)
Kara Abdulvahap	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Turkey)
Kozybayev Sagymbai	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Lebedeva Tatiana	Doctor of Philology, Prof. (France)
Nurtazina Roza	Doctor of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Omashev Namazaly	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Rizun Volodymyr	Doctor of Philology, Prof. (Ukraine)
Syed Agil bin Shekh	PhD, Prof. (Malaysia)
Saubayev Madiyar	PhD, Prof. (Kazakhstan)
Bekzhigit Serdaly	Candidate of Philology, Assoc. Prof. (Kazakhstan)
Takhan Serik	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Toktagazin Muratbek	Candidate of Philology, Assoc. Prof. (Kazakhstan)
Khalilov Abdygani	PhD, Prof. (Kyrgyzstan)
Çengel Hülya	PhD, Prof. (Turkey)
Shaikhitdinova Svetlana	Doctor of philosophical, Prof. (Russia)
Shalakhmetov Ghadilbek	Academician of the International Eurasian Academy of TV and Radio (Kazakhstan)
Shesterkina Ludmila	Doctor of Philology, Prof. (Russia)
Shultsman Petr	Candidate of Art sciences, Assoc. Prof. (Russia)

Executive editor, computer layout: Ilyas Kurmangalyev

Executive Secretary: Guljazira Yertasova

Editorial address: 2, Satpayev str., off.408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31413) E-mail: vest_journalism@enu.kz

Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. JOURNALISM Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N. Gumilyov Eurasian National University», Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan.

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan Registration certificate No 16995-Ж from 27.03. 2018.

Periodicity: 4 times a year   Circulation: 25 copies

Address of printing house: 13/1, Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: (7172) 709-500 (ext.31413)

© **L.N. Gumilyov Eurasian National University**

Главный редактор **Кайрат Сак**
кандидат филологических наук, профессор (Казахстан)

Зам. главного редактора **Айтмуханбет Есдаuletов** к.ф.н., доцент (Казахстан)
Зам. главного редактора **Гульнар Кендирбай** PhD (США)

Редакционная коллегия

Алдабергенов Кырыкбай	Д. ист. н., проф. (Казахстан)
Асанов Койлыбай	Д. ф. н., проф. (Казахстан)
Абдиманов Омирхан	Д. ф. н., проф. (Казахстан)
Абишева Вера	Д. ф. н., проф. (Казахстан)
Бейсенкулов Аязби	К. ф. н., доцент (Казахстан)
Браун Михаил	PhD, проф. (США)
Дзялошинский Иосиф	Д. ф. н., проф. (Россия)
Жакып Бауыржан	Д. ф. н., проф. (Казахстан)
Жусупова Алматы	К. ф. н., доцент (Казахстан)
Ирназаров Кудрат	Д. ист. н., проф. (Узбекистан)
Корконосенко Сергей	Д. полит. н., проф. (Россия)
Кара Абдиуакап	Д. ист. н., проф. (Турция)
Козыбаев Сагимбай	Д. ист. н., проф. (Казахстан)
Лебедева Татьяна	Д. ф. н., проф. (Франция)
Нуртазина Роза	Д. полит. н., проф. (Казахстан)
Омашев Намазалы	Д. ф. н., проф. (Казахстан)
Ризун Владимир	Д. ф. н., проф. (Украина)
Саид Агил бин Шех	PhD, проф. (Малайзия)
Саудбай Мадияр	PhD, проф. (Казахстан)
Сердали Бекжигит	К.ф.н., доцент (Казахстан)
Тахан Серик	Д. ист. н., проф. (Казахстан)
Токтагазин Муратбек	К. ф. н., доцент (Казахстан)
Халилов Абдигани	PhD, проф. (Киргизстан)
Ченгел Хулия	PhD, проф. (Турция)
Шайхитдинова Светлана	Д. филос. н., проф. (Россия)
Шалахметов Гадильбек	Академик Международной Евразийской академии телевидения и радио (Казахстан)
Шестеркина Людмила	Д. ф. н., проф. (Россия)
Шульцман Петр	К. н. иск., доцент (Казахстан)

Ответственный редактор, компьютерная верстка: Ильяс Курмангалиев
Ответственный секретарь: Гульжазира Ертасова

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. К.Сатпаева, 2, каб. 408
Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31413) E-mail: vest_journalism@enu.kz

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ЖУРНАЛИСТИКА
Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16995-Ж от 27. 03. 2018 г.

Периодичность: 4 раза в год

Тираж: 25 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажымукана, 13/1, тел.: (7172) 709-500 (вн.31413)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

ЖУРНАЛИСТИКА ТАРИХЫ

<i>Алдабергенов Қ.М.</i> Қазақ жеріндегі ашаршылық немесе «ұсақ-түйек қателіктер» мен «елеусіз кемшіліктер» зардаптары	8
<i>Садыков С.</i> Кеңес Одағы кезеңіндегі қазақ баспасөзінде ұлттық сәйкестендіру мәселелерін жариялау	15
<i>Сайлауқызы А., Сақ Қ.</i> Алаш публицистикасы және Қазақстандағы журналистика: жер мәселесін шешудің демократиялық жолдары	28

БАҚ ЖӘНЕ ҚОҒАМ

<i>Есенбекова Ұ.М.</i> Қоғам мен коммуникацияның интерактивті үлгісі және виртуалды саясат тұжырымы	36
<i>Жүсіпова А.</i> Кәсіпкерлік журналистика – журналистік білімнің векторы	42
<i>Сұлтанбаева Г.С., Ложникова О.П., Кумарова М.К.</i> Адам капиталы болашақта интеллектуалды инвестиция ретінде	49
<i>Шестеркина Л.П., Исмаилов А.Ю.</i> Жобалық оқыту – қазіргі заманғы журналистік білім беруді жаңғырту факторы ретінде	55

PR ТЕХНОЛОГИЯ

<i>Амангелдиева Г.С., Еркін Ж.Ж.</i> Public Relations әлеуметтік институт ретінде	63
---	----

ЖАҢА МЕДИА

<i>Сәуірбаева Ә.Ж.</i> Ақпараттық технологияларды зерттеудің методологиялық мәселелері	69
<i>Тоқтарбай Б.</i> Жаңа медиа: азаматтық журналистика және отандық БАҚ	74

Contents

HISTORY OF JOURNALISM

<i>Aldabergenov K.M.</i> Hunger in the Kazakh steppe or “Minor Mistakes” and “Power Shortcomings”	8
<i>Sadykov S.</i> Occurrences of the National Identification Issues in the Kazakhstan Press in the late-Soviet period	15
<i>Sailaukyzy A., Sak K.</i> Alash Journalism and Publicism in Kazakhstan: Democratic Ways to Solve the Land Problem	28

THE MEDIA AND SOCIETY

<i>Yessenbekova U.M.</i> Interactive Model of Community and Communication and the Virtual Policy Concept	36
<i>Zhussupova A.M.</i> Entrepreneurial Journalism as a Vector of Journalistic Education	42
<i>Sultanbayeva G.S., Lozhnikova O.P., Kumarova M.K.</i> Human Capital as an Intellectual Investment in the Future	49
<i>Shesterkina L.P., Ismailov A.Y.</i> Human Capital as an Intellectual Investment in the Future	55

TECHNOLOGIES PR

<i>Amangeldiyeva G.S., Erkin Zh.Zh.</i> Public Relations as a Social Institute	63
---	----

NEW MEDIA

<i>Sauyrbaeva A.ZH.</i> Methodological Issues of Information Technology Research	70
<i>Toktarbai B.</i> New Media: Civic Journalism and Domestic Media	74

Содержание

ИСТОРИЯ ЖУРНАЛИСТИКИ

<i>Алдабергенов К.</i> Голод в казахской степи или «незначительные ошибки» и «недочеты» власти	8
<i>Садыков С.</i> Освещение вопросов национальной идентификации в Казахстанской прессе позднесоветского периода	15
<i>Сайлаукызы А., Сак К.</i> Публицистика Алаша и журналистика в Казахстане: демократические пути решения земельной проблемы	28

СМИ И ОБЩЕСТВО

<i>Есенбекова У.М.</i> Интерактивная модель общества и коммуникации, концепция виртуальной политики	36
<i>Жусупова А.М.</i> Предпринимательская журналистика как вектор журналистского образования	42
<i>Султанбаева Г.С., Ложникова О.П., Кумарова М.К.</i> Человеческий капитал как интеллектуальная инвестиция в будущее	49
<i>Шестеркина Л.П., Исмаилов А.Ю.</i> Проектное обучение как фактор модернизации современного журналистского образования	55

ТЕХНОЛОГИИ PR

<i>Амангельдиева Г.С., Еркин Ж.Ж.</i> Public Relations как социальный институт	63
--	----

НОВЫЕ МЕДИА

<i>Саурбаева А.Ж.</i> Методологические вопросы исследования информационных технологий	69
<i>Токтарбай Б.</i> Новые медиа: гражданская журналистика и отечественные СМИ ...	74

ХҒТАР 19.51.09

Қ.М. Алдабергенов

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

(E-mail: krykbai@mail.ru)

Қазақ жеріндегі ашаршылық немесе «ұсақ-түйек қателіктер» мен «елеусіз кемшіліктер» зардаптары

Аннотация. Еліміздің тарихында қазақ халқының басына қара бұлт болып үйірілген нәубат ХҮІІІ ғасырдағы жоңғар шапқыншылығынан кейінгі осы ХХ ғасырдың 20-30 жылдарындағы халықтың үштен екі бөлігің жалмаған «ашаршылық» болып табылады. Әрине, бұл туралы өз кезінде айтылып, жазылды. Бірақ олардың көпшілігі «халық жауы» ретінде айыпталып, қудаланды. Оған осы оқиғаға байланысты тікелей И.В.Сталинге жазылған «Бесеудің хаты» куә. Сондықтан бұл тақырып тек тәуелсіздікке қол жеткеннен кейін ғана зерттеу нысанына айналып, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы жүзеге асуда. Бұл тақырыпқа негізінен жазатын, қалам тартатындар тарихшылар, саясаткерлер, қоғам қайраткерлері, әдебиетшілер мен журналистер болғандықтан оқырман, көрермен, тыңдармандар тарапынан мұндай материалдарға деген сұраныс көп. Ондай шығармаларды қарапайым оқырман ғана емес, мектеп және ЖОО студенттері, магистранттар, докторанттар да іздеп жүріп оқиды десек артық айпағанмыз. Бұдан шығатын қорытынды, келешекте «тарихтың ақтандақ мәселелерін» неғұрлым толығынан зерттеп, бір орталықтан басқаратын дәрежеге жетсек, онда қазақ мемлекеттігінің толық тарихын жазуға атсалысар едік. Бүгінгі таңда Елбасы күн тәртібіне қойып отырған «Мәңгілік ел», «Туған жер» бағдарламалары да толығынан орындалар еді. Болашақ ұрпақ елінің тарихынан сусындап, оны мақтан тұтар еді. Бұл дегеніміз біздің өткен тарихымыздан алатынымыз да, үйренеріміз де көп екендігін дәлелдейтін факті.

Мақалада ХХ ғасырдың 20-30 жылдарында Қазақстанда болған ашаршылық нәубатының зардаптары мен негізгі себеп-салдарлары ашып көрсетілген.

Түйін сөздер: ашаршылық, нәубат, Сталин, Голощекин, «ұсақ-түйек қателіктер», «елеусіз кемшіліктер», «национализациялау», «конфискелеу», «Бесеудің хаты».

Кеңестік биліктің алғашқы кезеңінде, яғни өткен ғасырдың 1920-30 жылдарында қазақ жерінде екі мәрте қырғын, ашаршылық орын алды. Алғашқысын «...1918-1920 жылдарғы Азамат соғысы мен шетел интервенциясынан кейінгі» әбден күйзеліп, титықтаған халық шаруашылығын қалпына келтіру жылдарында. Бұл туралы кезінде большевиктер: «... Қазақ жеріндегі қазіргі ашаршылықтың себептері:

- 1) жұт, малдың көктайғақтан қырылуы;
- 2) 1920 жылы қатал қыстың ерте түсуі;

3) пішеннің жетіспеуі, жайылымның тақырлығы, өйткені бұның алдында бірнеше жыл қатарынан шөп шықпаған болатын. Басқаша айтқанда, қазақ халқының бұл қырылуы табиғаттың қолайсыз құбылыстарының кесепаты» деп ақталса, Бүкілодақтық Орталық Атқару Комитетінің Түркістан істер жөніндегі арнаулы комиссиясының мүшесі Г.И. Сафаров «Правда» газетінде (№133, 20.05.1920) «Бұл жерде социалистік декреттер» қабылданғаны мен олар сөз жүзінде қалған, ал іс жүзінде «национализациялау», «конфискелеу» деген сыл-

таумен жер-жерде малды халықтан зорлықпен тартып алу орын алған. Соның кесірінен бір миллиондай қазақ аштан өлді», - деп болған істің шындығын көрсетті [1].

Сондай-ақ, шет аймақтардағы реквезициялық аппараттар қазақтардың ең шалғай мал қыстауларына дейін барғанын Тифлистен шығатын «Вольный горец» газетінің 1920 жылғы 11 қазан күнгі санында «Малшы қазақтар малды тартып алу қайталанбас үшін қолдарындағы құжаттарға және большевиктік қағаздарға құдайдай сенеді. Бұл қағаздар оларға алынған мал-мүлкі үшін берілген екен. Оны малын қайтарып беретін керемет нәрседей көрген жұрт кәрі-жасы бірдей тіпті әйелдер мен балаларға дейін мойындарына «тұмар» қылып тағып алған», - деп көрсетті. Мұны Мұстафа Шоқай Парижде шығатын «Последние новости» газетінде (№26, қараша, 1921ж.) шыққан «Қазақ жеріндегі ашаршылық» деген мақаласында: «...Мұндай құжатты мен (және серіктес орыстар) 1918-1919 жылдары қыста Маңғыстауда болғанда көп кездестірдік... Әр ауылға құжаттар бір-бір қаптан келеді, - деді қазақтар. ... Мен өзімнің бозжорғамды жүз қап кітапқа да бермес едім, ал Бисенбайдың екі жақсы түйесін алғанда бүкіл ауылға үш қап кітап жібермекке уәде еткен. Бірақ, ол байғұс он қапқа да бермеймін деп жанталасты. Сонда алтыатар тапаншамен қорқытты ғой» - деп назаланды қарт қазақ», - деп растайды [2.].

Ең масқарасы бұл туралы орталық «Правда» газетінің 1920 жылғы маусым айындағы сандарының бірінде С.А. Петровтың: «... РК(б)П комитеттерінің төрағалары кедей қазақтарды құл ретінде пайдалануда. «Коммунистік партия мен Кеңес өкіметі» кулактардың айдап салуымен қазақтарды өз мекендерінен қууда, ал орыс кулактары осы шаралар ойдағыдай жүзеге асуы үшін қазақтарды ай жарық, күн аманда ту сыртынан атып кетіп жүрді...», - деген бұлтартпас айғағы жарияланады [3.].

Қазақтардың мұндай қайғылы жағдайға қалай душар болғандығы 1921 жылдың тамыз айында «Қазақтардың Ленинге хатында» былайша баяндалады. «Қазақтарды індет кезінде және өте жаман санитарлық жағдайда медициналық көмектен айыру қисынсыз нәрсе. Тіпті, киер киіміміз де жоқ, сондықтан әйелдеріміз сыртқа шығудан да қалды. Аштықтың жайлағаны сондай, адамдар иттің етін жеуге, балаларын сатуға дейін барды. Әйтеуір аштан өлмеудің амалын қарастырып далбасалауда... Кеңестің азық-түлік органдары қазақтардан тек алғанды ғана біледі, ал оған ештеңе қайтармайды. Тірі қойдың бір пұтына 80 сом төлейді, қазақтарды осыған зорлап көндіреді. Ал қазақтар болса, бір қорап шырпыны 150 сомға сатып алуда... Ал бізге сырттан жіберілген басшылар – билеп-төстеуші ұлттың шовинизміне шалдыққандар, отарлау саясатының рухымен уланғандар. Губерниялық және уездік ревкомдарда көбіне орыстар басшылық етеді, ал осы жерлерде қазақтың саны басым екені ескерілмейді.» [4.].

Қазақта 1920-1921 жылдары болған ашаршылық - қазақ халқының бірінші толқын тарихи ірі тұлғалардың бірі, қайраткер әрі қаламгері Мұстафа Шоқай өзінің «Түркістанның қилы тағдыры» еңбегінде: «Бұдан байқалатындай, қазақ жеріндегі жұт өз бетімен келмепті, ол революция әкелген апат, большевиктік саясатның кесірі. Бұл арада, бірнеше жыл қатарынан шөп шықпай қалды деу айтар сылтаудың түрі. Бұл – алтыатарды кезеніп тұрып, халықтың малын тартып алудың салдары. «Қызыл тұмар» деп халық атап кеткен жалған құжатпен халықты алдап-арбау арқылы малын әкетіп, қайтарып береміз, жақсылық жасаймыз деп беті бүлк етпестен істелген арсыздықтың салдары ол», – деп қорытындылайды [5, 22 б.].

Мұстафа Шоқайдың бұл жазғанын «Правда» газеті 1922 жылғы 20 мамырдағы 111 санында: «1917, 1918, 1919 жылдарда жерлерін алу үшін қазақтарды тірідей өртеді!», «оларды аң аулағандай аулады, олар өзі-өзінен құрып кететіндей күйге жеткізілді ...», «Олардың мал айдауына кедергі келтіру үшін көптеген жер учаскелері басылып алынды. Мал айдап өтушілерден айып алу үшін көш жолдарына әдейі омарталар қойылды. ...Тек, 1919 жылдың өзінде ғана бір миллион жүз он төрт мың қазақ қырғынға ұшырады», - деп қазақтардың алапат қырғынға ұшырауының бетін ашып, нақты себеп-салдарларын дәлелдеп берді [5, 7 б.].

Қазақ жеріндегі қырғын ашаршылықтың екінші кезеңі әйгілі отызыншы жылдар 2011 жылы Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың тікелей жарлығымен аталып өтілген «Нәубаттың 80 жылдығы» қазақ халқының басына төнген «Ақтабан шұбырынды, алқакөл сұламадан» кейінгі ең бір қаратүнек жылдар болып саналады. Ф.И. Голощекин сегіз жыл ішінде қазақ жерінен құйындай ұйтқып өткен социализмді қайтару ниетімен «Кіші Октябрь» бағдарламасын жасап, адамдарға «қасық пен шанышқыны қалай ұстау керектігін» үйретумен айналысты. Соның нәтижесінде 1933 жылдың басында қазақ халқы тең жартысынан айырылып, 40 миллион малдың 5-ақ миллионы қалды. Мұның өзі күні кешеге дейін «ұсақ-түйек қателіктер» мен «елеусіз кемшіліктер» деп аталып келді.

Енді осы оқиғаларға байланысты нақты деректерге көңіл аударсақ, онда ағылшын тарихшысы Конквестің зерттеуі бойынша, 1929-1933 жылдары қазақ халқы аса қатыгез қырғынға ұшыратылған. Мысалы, «1926 жылы республика халқының саны әлі де «6 миллион 678 мың 570 адам болса» (1913 жылы Қазақстанда тек қазақтар ғана жеті миллионға тарта болған), 1933 жылы бұл сан «2 миллион 493 мың 500 адамға дейін» азайған. Сондай-ақ, Қазақстаннан 1930-1932 жылдары сыртқа ауғандардың саны 1,3 миллион адам болды ... Қазақстаннан сыртқа кету 1933 жылы да орын алды, оның жалпы саны екі миллионға жетті» [6].

Қазір осы «тарих ақтаңдақтары» күн өткен сайын анықталып, сол бір ауыр кесепатты жылдардағы халқымыздың аяулы ұлдары мен қыздарының қилы тағдырлары жан-жақты зерттелу үстінде. Елім деп еңіреп өткен абзал азаматтардың өнегелі өмір жолдарын халқымызға және кейінгі ұрпаққа паш етуді бүгінгі зиялы қауым да өз міндеттеріне алып отыр.

Осы орайда елін сүйген ақын О. Сүлейменовтың мына қысқаша түйінді сөзін келтірудің артықтығы жоқ шығар: «Біз жазықсыз жапа шеккен данышпандарымыздың мұраларын өмірге қайтара бастадық және бұларды шолақ белсенділер не үшін, ненің жоқтауы үшін құрбандыққа шалып еді деп ойлана бастадық» .

Біз, қазақтар, ешкімге ешнәрсе қарыз емес екенімізді енді ғана түсіне бастадық. Мәселен, осы уақытқа дейін «ұжымдандыру – ауылшаруашылығын социалистік жолымен қайта құрудың классикалық үлгісі» деген Сталиннің асыра сілтеушілік пікіріне жартығасырдан астам бойы ешкім күман келтіруге қорықты, керісінше, оны тек марапаттаумен келдік.

Бірақ ұжымдастыру ісі Қазақстанда қалай өтті, барлық мәселе сонда. Шолақ саясатшы Голощекиннің «Кіші Октябрь» тек малымен күн көріп отырған қазақтың алдымен байларына, онан соң орташаларына, ең соңында астық екпейтін малшыға, астық тауып бере алмағандарының малын тартып алып, өздерін қаңғып кетуге мәжбүр етті. Малынан айырылған қазақтың мұнан кейінгі көрген күнін дұшпаныңа да бермесін дейтіндей болған. Жоғарыда аталып өткен ағылшын тарихшысы Ф. Конквестің осы кезең туралы жазған «Қасірет зардабы. Кеңестік ұжымдандыру және аштық терроры» атты тарихи-публицистикалық еңбегінде бұрынғы кеңес өкіметінің әр аймағындағы аштық жайлы айтылып, «Алайда бұл фактілер қанша қайғылы болғанымен, қазақтардың басына түскен ұлан-асыр қасіреттің жанында түк те емес болып қалады», – деп ерекше аталған [6].

Егер бүгінгі күннің биігінен өткен тарихи кезеңдерге ой жіберсек, қазақ халқының ақын Ж. Молдағалиев айтқандай, шынында да «Мың өліп, мың тірілгенін» байқаймыз. Ал, отызыншы жылдардағы аштықтың себебіне келсек, «аңқау елге – арамза молда» дегендей, халық жауын қолдан жасап, ақ пен қараны да бір жіпке байлап, қазақтың кең даласын азайлар еліне айналдырғандар болды. Олар тағы да адамдар арасында маңсапқорлық пен шенқұмарлықта, рушылдық пен жікшілдікке жол ашты. Сөйтіп, қазақ жерінде «Кіші Октябрь» орнап, адам мен мал қоса қырылып, «Асыра сілтеу болмасын, аша тұяқ қалмасын» заманы басталды. Оның себебі – 1925 жылдың басында Қырғыз (қазақ) облыстық комитеті ретінде қайта құрылған республика партия ұйымының хатшысы болып Филлип Голощекин сайланған еді. Содан ол 1933 жылдың қаңтар айының 21 жұлдызына дейін қазақстанды 8 жыл бойы сергелдеңге түсіріп, ақыры қызметтен босатылды. Ол жетекшілік жасаған кезең

қазақ халқының өмірінде «ақтабан шұбырындыдан» кейінгі ең қайғылы, ең қасіретті кезең болып тарихқа енді. Өкінішке орай, күні кешеге дейін қай қазақтың болмасын жан жүрегін сыздатар осы бір шындықтың ақиқатын көрсетуге мүмкіндік болмады.

Голощекин туралы алғашқы көлемді зерттеу «Қазақ әдебиеті» газетінің 1988 жылғы желтоқсан айының 9 жұлдызында жарияланды. Қазақстан Ұлттық Ғылым Академиясының академигі М. Қозыбаев Голощекиннің саяси портретін ашуға арналған материалда оның ленинизмді бұрмалап, сталинизм жолына түсу бағытын былайша санамалап көрсетеді:

- *Біріншіден*, Ф.И. Голощекин: «Октябрь қазақтардың ауылының тұсынан құйындай өтіп кетті. Сондықтан, қазақ даласында «Кіші Октябрь» жасау керек» деген қайшылықты пікірден сегіз жыл бойы танбады.

- *Екіншіден*, қазақ шаруаларының көшпенділігі оның бойына сіңген әдеттегі тұрмыстық құбылыс деп, сергелдеңге түскен елдің болмысын теориялық тұрғыдан дәлелдемек болды.

- *Үшіншіден*, көшпелі елді социалистік жолға түсіру құрбандықсыз болмайды деген идеяны тұжырымдады.

- *Төртіншіден*, экстенсивті мал шаруашылығын қоғам дамуының жоғары сатысына көтеруде мал басының кемуі объективтік заңдылық дегенді шығарды.

- *Бесіншіден*, Қазақстанның негізгі ерекшеліктері 1925-1930 жылдарда, басқаша айтқанда, Ф.И. Голощекиннің кезінде жойылды, ол Қазақстанның осы қазіргі жағдайда бүкіл одақпен терезесі тең деген пікірді қалыптастырды. Ал, бұл «теориялық» база ұжымдандыруды дамуы жағынан жоғары аудандармен қатар деңгейде өткізу үшін керек болды.

- *Алтыншыдан*, Ф.И. Голощекин «өте жоғары дәрежеде» әсіресе, ауылда тап тартысының шиеленісуі жартылай феодалдық қатынастарды бұзу кезеңінде болмай қалмайды» деген теориялық қисынсыз қорытынды жасады. Сөйтіп, болып жатқан репрессиялық шараларға «теориялық» негіз жасады.

- *Жетіншіден*, Ф.И. Голощекин қазақ коммунистерінің бір тобын – тәрбиеге көнбейтін, пайдалануға мүмкін емес, ұлтшыл уклонистер қатарына жатқызды. Екінші категориясын жағдайға қарай терісін өзгертіп отыратын хамелонға теңеді.

Олардың үшінші тобы - орын алған қателіктер үшін барлық жауапкершілікті бір ғана Ф.И. Голощекинге аударғысы келетіндер. Бұл пікірді Ф.И. Голощекин Қазақстан өлкелік партия ұйымының басында 8 жыл еңбек етіп, қоштасар сөзінде айтқан еді. Басқаша айтқанда, ол «басшылыққа бүкіл республикада бірде-бір лайықты адам қазақ коммунисті жоқ» деген пікірде болып келді [7.].

Бұл 30 жылдардың бар қасіреті – ашаршылықтың бүкіл қазақ жеріне оба ауыруындай тараған сәті болатын. Осы жайлы ССРО Орталық Атқару комитетінің Президиумына Қазақ АССР-інің Павлодар қаласындағы саяси тұрғыдан жер аударылғандардың атынан 1932 жылдың 1 ақпанында Павлодар ауданының халқы душар болған ашаршылық туралы мәселе жөнінде өтініш келіп түскен. Онда мына жайлар баяндалады: «... Ісініп кеткен және ескі-құсқы киген аш адамдар, көбінесе қазақтар шамамен алғанда біржарым айдан бері Павлодарға аудандардан ағылып келіп жатыр. Қала соларға толып кетті. Адам айтқысыз қайыршылық етек алды. Әр үйге күн сайын ондаған аш адамдар келіп кетуде. Олардың арасынан әртүрлі жастардағы адамдарды: жастарды, кәрілерді, балаларды көруге болады. Қоқыс тасталатын жерлерде үйінділерден өздеріне қорек болатын тамақ тауып жеп жүрген аш адамдар қаптап кетті...» [7.].

Халықтың бір бөлігі Сібір өлкесіне көшіп жатса, қалғандары ашаршылықтың қанды шеңгеліне ілініп, өлмесінің күнін кешуде. Павлодар ауданында тұрғындар 1931 жылдың жазында болған халықтың жартысына да жетпейді. Мәселен, Подпуск және Қарақала поселкелері бос қалды: олардың халқының қалған бөлігі (әрқайсысында бірнеше үйден) Лебяжье және Ямышево поселкелеріне қоныс аударды. №1 ауыл енді жоқ. Бесқарағай ауданындағы 300-ден астам үйі бар Жалыбай ауылында ауылдық Советтің әкімшілігі ғана қалды...».

Тарихтан 1929-1930 жылдары Қазақстанның солтүстігіндегі астықты аудандарына егін шықпай қалып, сол жылы қыста даланы жұт жайлағаны белгілі. Бірақ осыған қарамай мемлекетке астық тапсыру жоспары арта түскен. Соның нәтижесінде жер-жердегі ауылдарға өлкелік, округтік органдардан уәкілдер қаптап кеткен. Олардың қаһарынан қаймықпайтын жан болмаған. Жылап жатқан балаға «эне, уәкіл келе жатыр» десе сап тиылған. Бұған мысал ретінде 1932 жылдың 10 ақпанында Бүкілодақтық Орталық Атқару комитетінің төрағасы М. И. Калининге ҚАССР-ы Максим Горький ауданындағы 4 ауылдық Советтің тұрғыны Дүйсенбинов Нұрғалидан жазылған хатты келтіруге болады. Оның мәтіні төмендегідей:

«... Қазақстанды мекендеуші адамдардың бәрі аштан өліп жатыр, кейбір жерлерде, мысалы: Павлодар және Ертіс аудандарының № 9, 10, 11 ауылдық Советтеріндегі, сондай-ақ Қазақстанның басқа да аудандарындағы тұтас ауылдардың қырылып қалғаны байқалады. Соңғы уақытта барлық жерлерді өлім жайлаған, халық қырылып жатыр, егін шықпай қалған, мал атаулы мемлекетке өткізілген, ал мемлекет тарапынан колхозшылар астықпен жабдықталмайды, халық ішер ас жоқ, қорексіз отыр. Әрбір қожайынның жеке меншігінде және колхоздарда тігерге тұяқ қалмаған, жылқы да жоқ. Базар саудасы да жоқ, оларға жергілікті жерлерде тыйым салынған, халық астықтан мүлде құралақан. Жергілікті ұйымдарда істейтін қызметкерлер, селолық, ауылдық Советтердің төрағалары мен мүшелерінің жергілікті белсенділері, партия ұяларының жеке кандидаттық топтардың хатшылары, сондай-ақ аудандық ұйымдардың қызметкерлері өзгенің мүлкін тонаумен айналысуда».

БК(б)П Орталық Комитетіне – И. Сталинге, КСРО Орталық Атқару Комитетінің Президиумына, Бүкілодақтық Орталық Атқару Комитетінің төрағасы М.И. Калининге, БК(б)П өлкелік комитетіне – Ф. Голощекинге қазақ жеріндегі ашаршылық туралы тек қарапайым адамдар ғана емес, сол сияқты О. Исаев, Т. Рысқұлов, Ғ. Мүсірепов, М. Ғатаулин, М. Дәулетқалиев, Е. Алтынбеков, Қ. Қуанышев сияқты қоғам қайраткерлерінің де бастарын оққа тігіп жазған хаттары бар. Мысалы, В.И. Сталинге жазылған «Бесеудің хатында» мынадай сын-ескертпелер бар: «Бірінші бесжылдықтың Қазақстанның ауыл шаруашылығы жөніндегі қорытындылары бойынша бізде үлкен олқылық орын алып отырғаны айқын анық. Ауылды социализм пайдасына әлеуметтік-экономикалық жағынан өзгертудегі ірі табыстарға қарамастан, 1929 жылы бекітілген бірінші бесжылдық жоспарды қайта қараған және жаңа жоспар бекіткен VII партия конференциясының нұсқауы орындалған жоқ. Себебі: а) мал шаруашылығы бойынша – мал басын 1928 жылға қарағанда 129,7 процент және 1929 жылға қарағанда 160 процент өсіру орнына бесжылдықтың соңғы, қорытындылаушы жылында (1932ж.) Қазақстанда мал саны 1930 жылы 87,5 процентке кеміп кетті, 1932-1933 жылдардағы жоспарда белгіленген 48 миллионның орнына 5-ақ миллион мал қалды; ә) VII партия конференциясында бекітілгендей, егіс көлемін (бастапқы жылға қарағанда 350 процентке) 14 миллион гектарға дейін жеткізудің орнына не бары 1 миллион гектар (25 процент) көбейттік; б) мал өсіруші совхоздағы мал басы VII партия конференциясында белгіленгеніндей 11,3 миллионға мүлде жеткен жоқ; в) барлық жерде еңбекшілер бұқарасының материалдық әл-ауқатын жақсартудың орнына бірінші бесжылдықтың соңғы жылында көптеген қазақ және орыс аудандарында нағыз аштыққа тап болдық» [9].

Мұны Ораз Исаевтың 1932 жылдың тамыз айында И. Сталинге жазған хаты да растайды. Онда қазақ жеріндегі ашаршылық туралы «Орталық Қазақстанның 10-12 қазақ ауданында халықтың едәуір бөлігі қазір де аштыққа ұшырауда. Алынған болжамды деректерге қарағанда, биылғы көктемде 10-12 мың адам аштан өлген, әсіресе 1931 жылы ерекше етек алған жаппай қонысынан ауу, басқа өлкелер мен республикаларға кету қазір де тоқтамай отыр. Көптеген қазақ аудандарында 1929 жылмен салыстырғанда халықтың жартысы да қалмаған. Өлкедегі шаруалар қожалықтарының жалпы саны 1931 жылдағыдан қазір 23-25 процент кем. Арып – аршыған қазақтар мен олардың панасыз балалары өнеркәсіп орындарының, Семей және Ақтөбе аудандарындағы совхоздардың, темір жол станцияларының төңірегінде сендей

соғылысады, ұрлықпен айналысуда, колхоз егініне түсіп, масақты көктей жұлуда. Аштық, оймен қырдан жиналған елдің есепсіз көбеюі, тазалықтың жоқтығы жұқпалы аурулардың (қара шешек, сүзек, қантышқақ және басқа) таралуына жол ашты», – деп жазылған [10, 52 б.].

1932-1933 жылдың қыркүйек-наурыз айларында БК(б)П Орталық комитетіне – И. Сталинге РСФСР Халық Комиссарлары Советі төрағасының орынбасары Т. Рысқұловтан «Қазақстанда мал шаруашылығын қалпына келтіру шаралары» және «Қонысынан ауған қазақтардың саны және олардың жағдайы туралы деректер» деген екі хат келіп түсті. Онда: «... қазіргі уақытта (1932 жылы ақпанда жүргізілген Бүкілодақтық мал санағының деректерін есепке алғанда) 5397 мың бас мал қалған, яғни ол 83 процентке кеміп кеткен делініп, нәубаттың көзін жоюға нақты ұсыныстар жасалған. Сондай-ақ, қонысынан ауған қазақтар туралы: «...Аштық пен індеттің салдарынан бірқатар қазақ аудандарында және қонысынан ауғандар арасында адамдардың қырылып жатқаны сонша, бұл мәселе орталық органдардың шұғыл араласуын қажет етіп отыр. Қазақстанда қазақ халқының белгілі бір бөлігі душар болған мұндай мүшкіл жағдай өзге өлкелердің, не өзге республикалардың ешқайсысында жоқ. - дей келіп, тікелей И. Сталинге «... Бұл мәселенің маңызы зор болғандықтан, сіздің осы хатпен танысып, аталмыш жайға араласуыңызды, сөйтіп, түбіне аштық жеткелі тұрған көптеген адамдардың өмірін сақтап қалуға көмектесуіңізді өтінемін», - деп жазған [10,71 б.].

Қорытындылай айтсақ, 1917-1932 жылдар аралығында, бар болғаны 15-ақ жыл ішінде «Малым жанымның садақасы, жаным арымның садақасы» деген қазақтың 40 миллион малы мен 1926 жылы саны 7 миллион қазақ халқының 1933 жылы тең жартысы ғана қалды. Оның ішінде 2 миллиондайы шет аймақтарға ауып кетті. Кеңестік солақай саясаттың, оның ішінде тікелей Ф. Голощекиннің Қазақстанда жүргізген сегіз жылдық қырып-жою билігінің нәтижелері осындай көз көріп, құлақ естімеген зардаптарға алып келді. Қазақтың кең даласы алқызыл қанға боялып, аспанын қара түнек торлады.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Сафаров, Г.И. Бұл жерде социалистік декреттер / Г.И. Сафаров // «Правда» газеті. - 1920, - 20 маусым, № 133.
- 2 Шоқайұлы, М. Елдегі ахуал / М. Шоқайұлы // «Последние новости» газеті. - Париж, 1921. - 26 қараша, № 26.
- 3 Петров, С.А. Кулактармен бірге халық кедейшілікке ұрынуда / С.А. Петров // «Правда» газеті. 1920, маусым.
- 4 Қазақтардың «В.И. Ленинге жазған хаты» / Редактор-составитель Ю.Г.Фельштинский // Архив Троцкого. 1920-1926. Том-8. - Москва: «ТЕРРА». - 1990. - 286 с.
- 5 Шоқай, М. Түркістанның қилы тағдыры / М. Шоқай - Алматы, 1999. - 287 б.
- 6 Конквест, Р. Қасірет жиған қырғын. Кеңестік коллективтендіру және ашаршылық сүргіні. / Р. Конквест - Алматы, 1996. - 382 б.
- 7 Қозыбаев, М. Қазақты қан қақсатқан қасірет // «Қазақ әдебиеті» газеті. - 1988, - 9 желтоқсан.
- 8 «Беседің хаты» / Редактор-составитель Ю.Г.Фельштинский // Архив Троцкого. Коммунистическая оппозиция в СССР. 1923-1927. Том-9. - Москва: «ТЕРРА». - 1990. -197 с.
- 9 Исаев, О. ВК(б)П Орталық комитеті мен И.В. Сталинге жазған хаты (тамыз, 1932 жыл)
- 10 Рысқұлов Т. ВК(б)П Орталық комитеті мен И.В.Сталинге жазған хаттары (қыркүйек, 1932 ж. және наурыз, 1933 ж.)

К. М. Алдабергенов

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Голод в казахской степи или «незначительные ошибки» и «недочеты» власти

Аннотация. В истории нашего народа после джунгарского нашествия XVIII века, «голод» 20-30 гг. XX века является самым уничтожающим происшествием. Несомненно, об этом много говорили и писали. Однако, многие из них были признаны «врагами народа» и были обречены гонению. Этому свидетельствует и «письмо пятерых» обращенное напрямую к И.В. Сталину. Есть очень много тех, кто пишет на эту тему: историки, политики, общественные деятели, литераторы, журналисты и так же много проявляется интереса со стороны читателей, зрителей и слушателей. Такие труды интересны не только обычным читателям, но и ученикам школ и ВУЗ-ов, магистрантам, докторантам. Отсюда следует вывод, что в будущем полностью изучив «проблему исторических белых пятен», и достигнув централизованного руководства этим процессам, мы могли бы и дальше помогать в написании полной истории казахского государства. Программы «Мәңгілік ел» и «Туған жер» которые были поставлены Президентом на повестке дня были бы реализованы полностью. Будущие поколения будут с гордостью помнить свою историю. Это говорит о том, что мы многому можем научиться у нашей с вами истории.

В статье рассматриваются основные причины голода в казахской степи 1920-30 гг. прошлого столетия.

Ключевые слова: голод, тягость, Сталин, Голощекин, «незначительные ошибки», «недочеты власти», «национализация», «конфискация», «Письмо пятерых».

K.M. Aldabergenov

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Hunger in the Kazakh steppe or “Minor Mistakes” and “Power Shortcomings”

Abstract. In the history of our country the Kazakh people are covered with black cloud after the Dzhungar invasion of the XVIII century, it is the “famine” that devoured two-thirds of the population of 20-30 years of the XX century. Of course, it was written and recorded at the time but many were accused of being “an enemy of the people”. This is evidenced by the “Letter of the five” addressed directly to I.V. Stalin.

There are a lot of those who write on this subject: historians, politicians, public figures, writers, journalists. There is also much interest on the part of the readers, viewers and listeners. Such works are interesting not only to regular readers, but also to school and university students, undergraduates, PhD students. Hence, it follows that in the future, having thoroughly studied the “problem of historical white spots,” and having achieved centralized leadership of these processes, we could further help in writing the full history of the Kazakh state. The programs “Manhgilik El” and “Tujan Zher”, which were delivered by the President on the agenda, would be fully implemented. Future generations will proudly remember their history. It says that we can learn a lot from our history. The article examines the main causes of the famine in the Kazakh steppe in 1920-30 of the last century.

Key words: famine, hardship, Stalin, Goloshchekin, “minor mistakes”, “power shortcomings”, “nationalization”, “forfeit”, “Letter of the five”.

References

- 1 Safarov, G.I. Byl zherde socialistik dekretter [Here are socialist decree], [The newspaper «Pravda», 1920, June 20, №133]. [in Kazakh]
- 2 SHokayuly, M. Eldegi ahual [The situation in the country]. [The newspaper «Last news»]. (Paris, October 26, № 26). [in Russian]
- 3 Petrov, S.A. Together with the ears, the people are poverty. [Newspaper «Pravda»]. (1920, 20 June). [in Kazakh];

- 4 Qazaqtardyn Leninge jazgan khaty [The letter to Lenin written by the Kazakhs]. / Editor composer Yu.G.Felshtinsky, Archives of Trotsky. 1920-1926. Tom-8. (Terra, Moscow, 1990). [in Russian]
- 5 SHOqay, M. Tүrkystannyn kyly tagdyry [Destiny of Turkestan] (Almaty, 1999) [in Kazakh]
- 6 Konkvest, R. Qasiret jigan qyrgyn. Kenestik kollektivtendiru jane asharyshlyk surgini [The tragedy of suffering. Soviet collectivization and hunger]. (Almaty, 1996). [in Kazakh]
- 7 Qozybaev, M. Qazaqty qan qaqsatqan qasiret [The tragedy of Kazakh blood] Kazakh adebieti gazeti. [Kazakh literature newspaper]. (1988, 9 decemder). [in Kazakh]
- 8 Beseudin haty [Letter of the Five] Arhiv Trockogo [Archive Trockogo]. `1923-1927. Tom-9. (TERRA, Moskva, 1990. 197 p.). [in Russian]
- 9 Isaev, O. WK(b)P Ortalyq komiteti men I.V. Stalinge zhazghan haty (August, 1932) [The letter to Central Committee WK(b)P and of I.V. Stalin (August, 1932)]. [in Kazakh]
- 10 Rysqulov, T. WK(b)P Ortalyq komiteti men I.V. Stalinge zhazgan hattary (qyrkyek, 1932 zh. zhәne nauryz, 1933 zh.) [The letter to Central Committee WK(b)P and of I.V. Stalin (September 1932 and March 1933)]. [in Kazakh]

Автор туралы мәлімет:

Алдабергенов Қ.М.- Тарих ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры, Қ. Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан.

Aldabergenov K.M.- Doctor of Historical Sciences, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, K. Satpayev str., 2. Astana, Kazakhstan.

МРНТИ 19.41.09

С. Садықов

*Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясауи, Туркестан, Казахстан
(E-mail: Sadykov.51@mail.ru)*

**Освещение вопросов национальной идентификации в Казахстанской прессе
позднесоветского периода**

Аннотация: К середине 1980-х годов в СССР в силу различных объективных и субъективных факторов сложилась ситуация, в которой накопившиеся нерешенные проблемы привели к таким негативным явлениям как снижение темпов экономического развития. Социальная коррозия и деформации системы свидетельствовали о том, что страна находится в предкризисном состоянии. Равнодушие центра к национальным вопросам, нерешенность многих проблем развития нации отражались в национальном сознании, порождали чувство обиды за свой народ. Это создавало почву для обострения накопившихся противоречий и приобретало взрывоопасный характер.

Несмотря на то, что в стране наблюдались случаи обострения межнациональных отношений, в этой сфере долгие годы преобладали только фразы и подмена истинных проблем их лакировкой и ретушью реальностей. Вместе продуманных действий – схемы, которые едва сдерживали напор жизни. И когда в годы перестройки давление на них.

Ключевые слова: перестройка, национальный вопрос, декабрьские события, национальные самосознания, казахская печать, демократизация, гласность.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Журналистика сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. **Журналдың мақсаты.** Қазақ баспасөзінің тарихы, журналистиканың теориялық және қолданбалы ғылымдары, қоғаммен қатынасы, көсемсөзі, баспасөз қызметі туралы мұқият тексеруден өткен материалдарды жариялау.

2. **Журналда мақала жариялаушы автор** мақаланың қол қойылған 1 баспа нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және **vest_journalism@enu.kz** электрондық поштасына **Word** форматындағы нұсқасын жіберуі қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде қабылданады.

3. Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланы Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысына басуға келісімі мен шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді.

4. **Мақаланың көлемі:** 8 беттен кем болмауы (16 беттен аспауы) керек.

5. **Мақаланың құрылымы:** (қағаз беті - **A4**, кітап сұлбасында, барлық беттеу жолы – 20 мм. Шрифт: **Times New Roman** - нұсқасында, әріптің көлемі (кегль) - **14**);

6. **XҒТАР** <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауына жазылады;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында, қою кіші әріппен жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс жасайтын болса, онда әр автор мен жұмыс мекемесі қасына бірдей белгі қойылады);

Автор(лар)дың E-mail-ы – жақша ішінде, жол ортасында курсивпен жазылады;

Мақала атауы – жолдың ортасында, жартылай қою кіші әріппен жазылады;

Аңдатпа - 100-200 сөз; формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы және әдебиетке сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (**кіріспесі, мақаланың мақсат/ міндеттері, қарастырылған сұрақтың тарихы/ зерттеу әдістері, нәтижелері/ талқылаулары, қорытындысы**) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны беріледі.

Түйін сөздер (6-8 сөз немесе сөз тіркесі) - Түйін сөздер мақала мазмұнын көрсетіп, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы жиі кездесетін сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін *мақаланың мақсат/ міндеттері, қарастырылған тақырыптың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды* бөлімдерін қамтуы қажет. Жоларалық интервал - 1, азат жол - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады.

Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болу қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы **формулалар** тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар **аббревиатуралар** мен **қысқартулардан** басқалары алғаш қолданылса міндетті түрде түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттерге сілтеме. Мәтінде әдебиетке жасалған сілтеме тікжақшаға алынады. Әдебиет сілтемелері мәтіндегі қолданылуына қатысты нөмірленіп, қолданыс ретіне байланысты алғашқы сілтеме [1, 253 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 182 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі.

Әдебиеттер тізімінде кітаптың жалпы бет көлемі көрсетіледі.

Жарияланбаған еңбектерге сілтеме жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өткізілмейтін басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізіміндегі *транслит* пен *ағылшын аударманы беру* үлгісін buljourn.enu.kz сайтындағы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: автордың *аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекенжайы, телефоны, e-mail*-ы қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

6. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басуға жолданғанын білдірмейді.

7. Электронды корректурамен жұмыс. Редакцияға тіркелген мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторға танысуына жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) үш күн аралығында қайта қарап, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жолдауы керек. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

Рецензент **жарамсыз** деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 2018 жылға ЕҰҰ қызметкерлері үшін 4500 теңге және басқа ұйым қызметкерлеріне 5500 теңге болып белгіленді.

Рекзивизиттер:

РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Столичный филиал АО «Цеснабанк»

КБЕ 16

БИН 010140003594

БИК TSES KZ KA

Счет в кодировке IBAN –

KZ 91998 ВТВ 0000003104

«За публикацию ФИО»

Provision on articles submitted to the journal “Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Journalism Series”

1. Publication of carefully selected original scientific works in the field of journalism, publication of materials devoted to the scientific issues of the direction of historical, theoretical and applied research of journalism, public relations, journalism, publishing.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail **vest_journalism@enu.kz** in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

4. **The volume of the article** should not exceed 18 pages (from 6 pages).

5. **Structure of the article** (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

GRNTI <http://grnti.ru/> - first line, left

Initials and Surname of the author (s) - center alignment, italics

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - center alignment, italics

Author's e-mail (s)- in brackets, italics

Article title - center alignment, bold

Abstract (100-200 words, it should not contain a formula, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, results / discussion, conclusion - line spacing - 1, indent of the «red line» -1.25 cm, alignment in width.

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

In the article, only those formulas are numbered, to which the text has references.

All abbreviations, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on the financial support of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see in cite **buljorn.tnu.kz** in the sample of article design).

At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

6. The article must be carefully verified. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication. Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment on the following requisites (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge):

Requisites:

РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Столичный филиал АО «Цеснабанк»

КБЕ 16

БИН 010140003594

БИК TSES KZ KA

Счет в кодировке IBAN –

KZ 91998 BTV 0000003104

«за публикацию ФИО»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия: Журналистика»

1. **Цель журнала.** Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области журналистики, публикация материалов посвященных научным вопросам направлением исторических, теоретических и прикладных исследований журналистики, связи с общественностью, публицистики, издательского дела.

2. **Автору, желающему опубликовать статью в журнале** необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_journalism@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между **Word**-файлом и твердой копией.

Язык публикаций: Казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. **Объем статьи** не должен превышать 16 страниц (от 8 страниц).

5. **Схема построения статьи** (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: тип – Times New Roman, размер (кегель) - 14):

ГРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева

Инициалы и Фамилию автора(ов) - выравнивание по центру, курсив

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках курсив

Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку задачи, цели, историю, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке смотрите на сайте buljorn.tnu.kz в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: *фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail* – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Столичный филиал АО «Цеснабанк»

КБЕ 16

БИН 010140003594

БИК TSES KZ KA

Счет в кодировке IBAN –

KZ 91998 ВТВ 0000003104

«за публикацию ФИО»

Редактор: **Қайрат САҚ**
Жауапты хатшы: **Гүлжазира ЕРТАСОВА**
Дизайн: **Ілияс РЫСБЕКҰЛЫ**

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Журналистика сериясы.
-2018. - 1 (122). - Астана: ЕҰУ. 86-б.
Шартты б.т. - 10.7   Таралымы - 25 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Астана қаласы, Қ.Сәтпаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: (87172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды